

DE MOSSELHOEK

In ons Jaarboek 1980 publiceerden wij een mooie foto met , op de voorgrond , de bouw van de Cockerill-kaai , en op de achtergrond een zeldzame afbeelding van de verdwenen Bredense wijk " De Mosselhoek " , ook in mindere mate genoemd "De Visschershoek " .

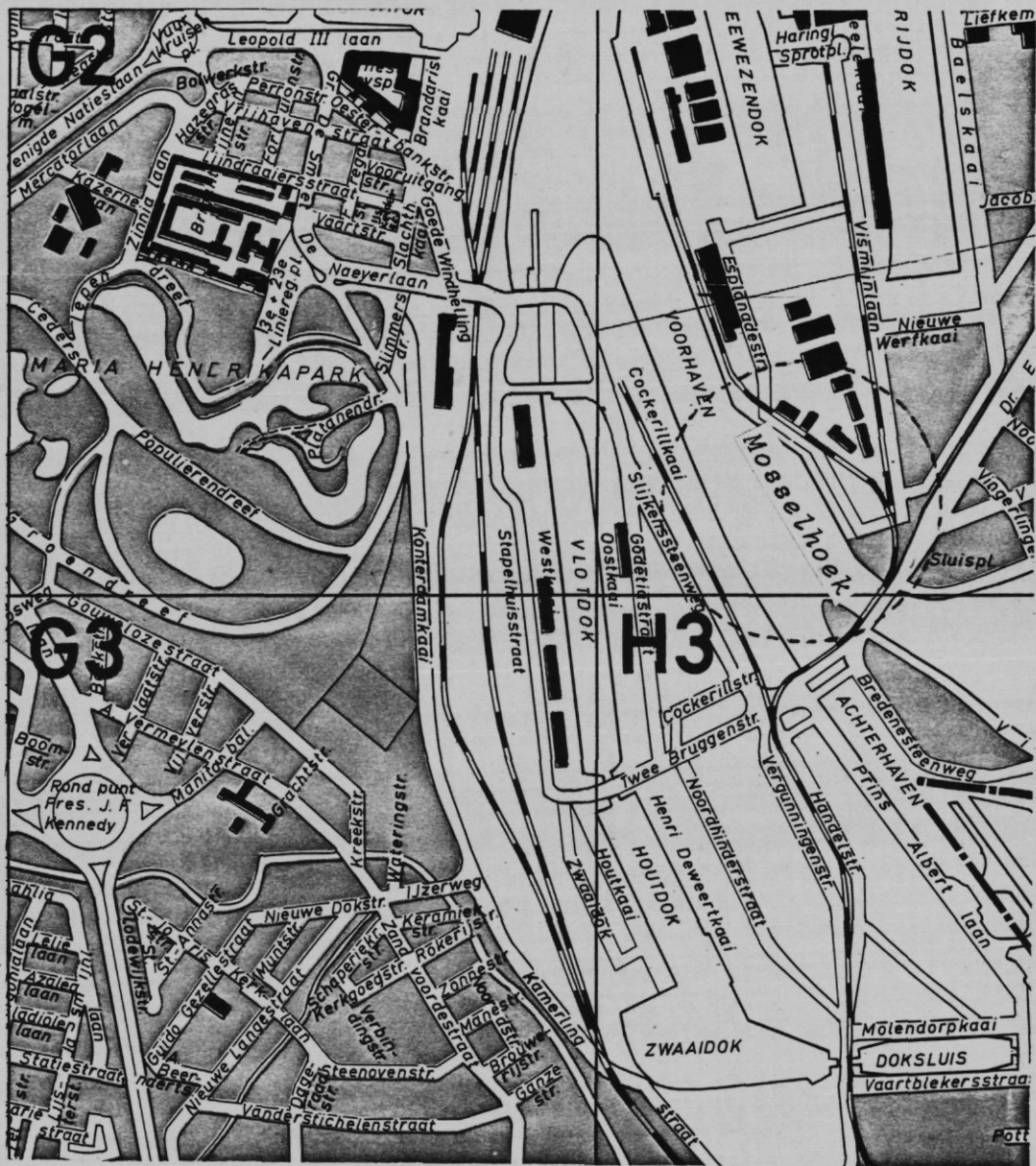
Over de Mosselhoek werd reeds een en ander geschreven, eerstens door Raoul Eeckhout in zijn werk " Zoeklicht op Bredene" en naderhand ook in onze jaarboeken , zodanig dat men zich kan afvragen wat er over dit hoopje huizen nog te zeggen valt .

De eerste aanleiding tot het schrijven van deze korte bijdrage is de vraag die mij herhaaldelijk wordt gesteld nopens de juiste ligging van de Mosselhoek . Aan de hand van oude en nieuwe plannen moet ik dan steeds maar opnieuw de nodige uitleg verschaffen . De mensen vergeten trouwens vlug en zelfs de naam " Cockerillkaai " vereist bijkomende uitleg .

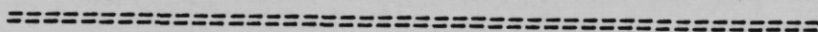
Verder hebben wij tijdens onze jacht naar iconografisch materiaal een en ander gevonden dat een ruimere verspreiding waard is . Zo konden we bepalen dat een schilderij , in bezit van onze konfrater André Van Caillie , een zicht op de Mosselhoek voorstelt . We schrijven verder daarover iets meer .

Bij de dienst " Urbanisatie " van de Stad Oostende kregen we de kopij van een plan met onteigeningen en aanhechtingen van Bredens grondgebied ten bate van Oostende, en dit met het oog op het graven van de nieuwe grote springkom, op het einde van vorige eeuw . Op dit plan komt een nauwkeurige straat- en woonst-indeling voor van de wijk en , wat voor ons heel nieuw was , ook de plaatsaanduiding van de " Molen van Rotsaert " . Deze stond langs de Pamelkreek , niet ver van de hoeve " Goed Ter Schelle " . Op geen enkel plan of kaart van de streek, ook niet op stafkaarten uit verschillende perioden, hadden we ooit een aanduiding gevonden over het bestaan van deze molen . James Ensor heeft er een afbeelding van gegeven op een kleine ets, maar dan in spiegelbeeld ,(Jaarboek 1976) . Op een 18-e eeuwse schilderij, een voorstelling van de kapel van Molendorp en de sluizen van Slijkens, bemerkt men op de achtergrond een molen die op dezelfde plaats kan gestaan hebben .

Omdat een stukje Mosselhoek te zien is op de gravure "Première Vue d'Ostende " (Prise du bord de la Creque Gauweloose - Près du Fort de Slyckens) , uit 1782 , neem ik de gelegenheid te baat daarna wat uitleg te verschaffen over deze zeer belangrijke afbeelding van Olivier Le May- Masquelier . Detailfoto's werden door mij genomen van de originele, zeer fijne gravure .



SITE VAN DE VERDWENEN WIJK " DE MOSELHOEK "



Het zal dadelijk opvallen dat wij hierbij hoofdzakelijk plan- en beeldmateriaal verschaffen. Waar het gaat om de duidelijkheid van onze uitleg wensen wij niets aan het toeval over te laten .

o
o o

De eigenaars van de gronden langs de Oost-Keignaartweg, even buiten Oostende, en de boeren die deze velden en weiden in pacht hadden, zullen in het begin van het jaar 1584 wel geen vermoeden gehad hebben van hetgeen hen te wachten stond .

De duinen, langs weerszijden van Oostende, waren bijna onbestaande en men moest werkelijk geen militair genie zijn om te voorspellen dat het doorbreken van de dijk , ten oosten van de stad , de omgeving zou onder water zetten .

Dit gebeurde dan om strategische redenen, en de gevolgen lieten niet op zich wachten. Zonder deze doorbraak zou Oostende haar huidige haven niet gehad hebben en zou over de Mosselhoek niet moeten schrijven, want deze zou er eenvoudig niet gekomen zijn . Andere gevolgen : langs de Keignaartweg werden de landerijen voor eeuwig uitgeschuurd ; wat hoger liggende grond werd schorre en zou later weer ingepolderd worden .

De Mosselhoek, die op bijgevoegde kaarten duidelijk te herkennen is , was aanvankelijk eveneens voor het grootste deel schorre . De oorspronkelijke eigenaars van de landerijen die op die plaats lagen , waren : Vincent Janssens, die in de onmiddellijke omgeving nog verschillende stukken bezat (o.a. een perceel genaamd " tHardeken ") , de Poorterijs uit Brugge en de Kerk van Bredene.

De Noord-Ede, die aldaar een uitweg vond, overspoelde tegenaan de nieuwgevormde Geule grond van Jan Hendrijcx , weduwe Focquedey , Jooris Boury en de kinderen van Corn. Gyselinck .

De zuidkand van de Noord-Ede, vanaf de Noord-Edesluis, die gebouwd werd in 1671 , tot aan de voet van het glacis dat voor het kroonwerk lag van het Fort Sint-Philippe, behoorde eveneens tot de wijk Mosselhoek. Dit gedeelte werd vroeger bewoond dan de noordelijker gelegen driehoek . Hier lagen landerijen die in bezit waren van de Poorterijs van Brugge en van de erven van Cornelis Leys .

Eens dat de bevoeiing zijn hoogtepunt had bereikt bleven de mensen niet bij de pakken zitten . De Potteriepolder, waarvan de toekomstige Mosselhoek deel uitmaakte, werd in 1634 bedijkt en aan de noordzijde werd in 1702 door de Fransen een versterking, of retranchement, aangebracht. Oostende was toen bezet door de Fransen, maar deze zouden de stad moeten ontruimen na het beleg van 1706.

De sluizen van Slijkens, afgeschermd door het tweedelige fort Sint Philippe, waren er toen reeds, en wel sedert 1676 . Binnen en rond dit complex kwam er bewoning, maar het vervelende was wel dat er geen wegverbinding bestond met het naburige Oostende. Men diende in de havengeul, vanuit de stad , een pontschuit te nemen om over te zetten naar de schorre van Lissemorre . Van daar uit voerden dijkwegjes in de richting van de Duinenweg en naar de Potteriepolder . Men bereikte deze laatste via de Lange Brugge die over de Pamelkreek lag . Over een dijkwegelken, tussen een stukje schorre en bebouwde landerijen trokken de mensen dan verder naar de Noord-Edesluis, en hierover kon men dan uiteindelijk het Sas van Slijkens bereiken .

Dit dijkwegelken lag precies in het gedeelte dat dat de latere Mosselhoek zou vormen. Maar de Geule verslikte en de schorre die aan de voet van de dijk lag verhoogde geleidelijk, zodat mettertijd een groot deel niet meer onder water kwam bij hoogtij. Een nieuwe dijk kon aangelegd worden, meer naar de Geule toe , zodat een extra perceel vrij kwam voor bewoning. Zoals het meer gebeurt werd daar waarschijnlijk eerst een herberg gebouwd om de wandelaars op te vangen die over de lange Brugge afgezakt kwamen. Het gedeelte schorre dat beneden aan de nieuwe dijk bloot lag bij laagwater kwam goed gelegen voor vissers die aldaar hun boot op het droge konden leggen . Ook zij kwamen zich daar vestigen zodat de nieuwe wijk al gauw met de naam " Visschershoek " bedacht werd.

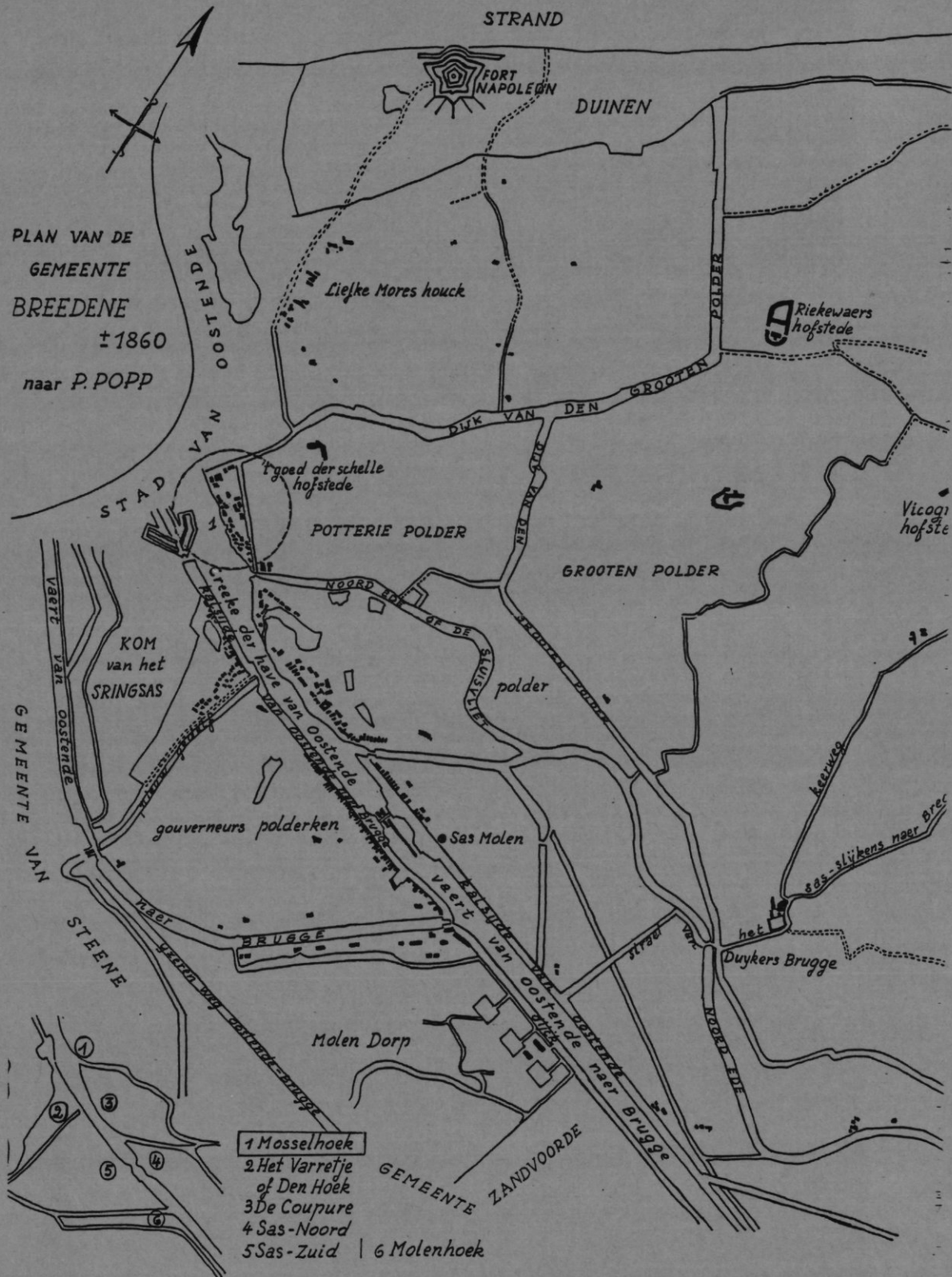
De oude dijkweg lag wat ongeriepig voor het oprichten van nieuwe woningen. Een nieuwe , rechtlijnige kalsijdeweg werd aangelegd in het jaar 1772 , en deze gaf aan het driehoekige stuk van de Mosselhoek zijn definitieve vorm .

Veel later waren het in hoofdzaak mosseltrekkers die hier woonden, en stilaan werd nog alleen gesproken over de "Mosselhoek". Waar deze precies lag zullen we kunnen uitmaken aan de hand van de hierbij gevoegde kaarten .

o
o o

Voor alle duidelijkheid zullen we ons opstellen aan de leuning van de huidige brug die de sluzeningang van het springsas overspant, en we kijken in de richting van de stad . Om de toestand te begrijpen zoals ze zich voordeed op het einde van vorige eeuw moeten we de bruggen die daar liggen, en waarover thans al het verkeer uit en naar de oostkust trekt, wegdenken . Hier lag vroeger de Kreke die zich uitstreckte vanaf de sluizen van Slijkens tot aan de Oesterbankstraat . Hier botste de Kreke of ACHTERhaven op de Militaire Sluis , waarover men vanuit de stad , de Vuurtorenwijk kon bereiken .

PLAN VAN DE
GEMEENTE
BREEDENE
±1860
naar P. POPP



- 1 Mosselhoek
- 2 Het Varretje of Den Hoek
- 3 De Coupure
- 4 Sas-Noord
- 5 Sas-Zuid
- 6 Molenhoek

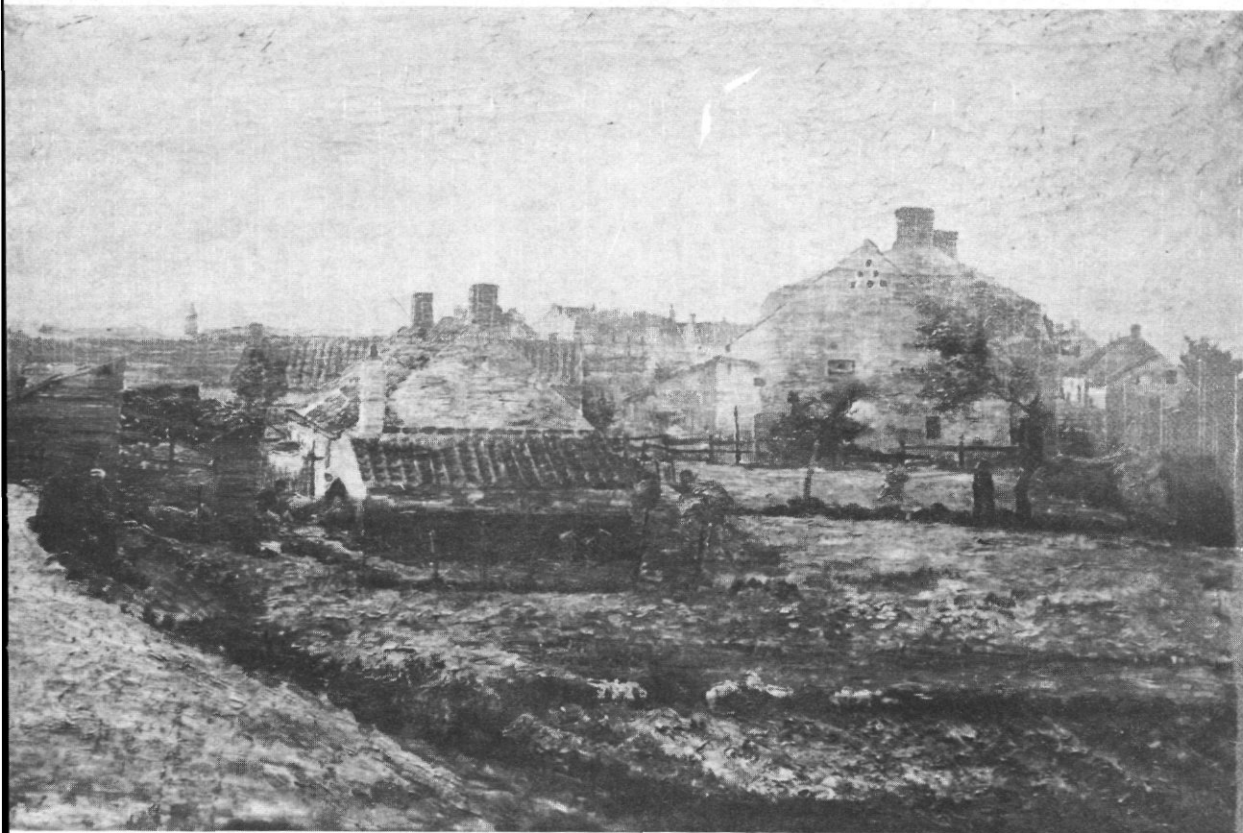
Heden blikken we vanaf de springsasbrug over de VOORhaven. Draaien we ons even om . In gedachten zien we door de spuikom de oude bedding van de Noord-Ede kronkelen en dan doorlopen onder het begin van de Voorhavenlaan, onder de baan naar Blankenberge , om even verder uit te monden in de havengeul nabij de instellingen van de zeemachtbasis . Aan weerszijden van deze monding lag de Mosselhoek, die moest verdwijnen om de aanleg van de sluizen van de te graven spuikom mogelijk te maken. Op het hedendaagse stadsplan ziet men duidelijk de insprong aan het einde van de Voorhaven.

Ik meen dat mijn uitleg niet moeilijk was om volgen. De oude situatie kan men best zien op het fragment van de kadasterkaart, opgemaakt door POPP. Deze kaart beperkt zich echter uitsluitend tot het grondgebied van de gemeente Bredene, en bij de gemeentegrens wordt halt gehouden. Let echter wel op de aanduiding " Kom van het Springsas " . Deze verdwenen spuikom werd aangelegd onder Napoleon in de bedding van de Gauweloze kreek die we nog zullen ontmoeten op de gravure van Masquelier . Hier liggen nu de handelsdokken van Oostende . De Gauweloze kreek mondde uit in de havengeul op de plaats waar , op de kaart van POPP, de " kalsijde van Oostende naar Brugge " begint . Dit is ongeveer halverwege tussen " De Bolle " en de lagere Demebrug .

Er bestaan heel wat oude plannen en kaarten waarop de wijk Mosselhoek duidelijk staat afgebeeld in al zijn fazen. Afbeeldingen die ons een idee kunnen geven hoe het er aldaar uitzag zijn eerder schaars . Het betreft dan nog meestal vergezichten, zoals de mooie gekleurde prent van MARS : SLIKENS (La Vie d'Ostende). Het onderschrift bij de afbeelding trekt de aandacht op het feit dat aan de overzijde van de Kreek oester- en kreeftenparken te vinden zijn . Dit was inderdaad zo . Aan de kortste zijde van de driehoek bevonden zich eens drie oester-en kreeftenparken . Deze bleven bestaan na de onteigeningen . Er is nu nog één overgebleven. Meer details hierover vindt men in het " Oostends Oesterboek " van R. Halewyck en N. Hostyn .

Zoals reeds eerder gezegd bezitten wij ook een foto waarop een groot gedeelte van de Mosselhoek voorkomt . Maar tot voor kort kregen wij alleen de kans om deze wijk langs één enkele zijde te bekijken , nl. van over het water . We wisten ondertussen wel dat onze konfrater André Van Caillie een paar schilderijen bezat die hoekjes van Slijkens in beeld brengen, maar het is slechts na de tweede identificatiepoging dat het mij gelukte op een dezer de Mosselhoek te herkennen. Een ander schilderij, minstens even merkwaardig, leverde geen problemen op . Eveneens op doek gebracht rond 1895, geeft dit beeld ons een zicht op de IBISHOEK toen er van deze instelling natuurlijk nog geen sprake was .

Eindelijk een woord over de kunstenaar die deze schilderijen heeft geborsteld . Het was een zekere Marie Van Halme-Lévy, die tot de welstellende burgerij van de stad Oostende behoorde .



D I J K



MOLEN

Wat in dikkere lijnen
getekend werd is zichtbaar
op het schilderij .
De kunstenaar bevond zich
op de dijk waar een sterretje
te zien is .

De naam van haar schoonvader, Jean Van Halme (wijnhandelaar), vinden wij terug op een lijst van potentiële kiezers (lees: welstellende) die in 1818 minstens 50 gulden belasting betaalden . (De Plate- N. Hostyn - 6 sept. 1981)

Rond 1895 trokken 's zondags niet zo veel gewone stadsmensen naar de buiten . Burgerfamilies die minder gesteld waren op het uitgaansleven, en toch eens hun muffige salons wilden ontvluchten, huurden een of twee open " calleiges " en zochten in groep een rustig plaatsje op . Daar werd gezellig gepiknikt. Aldus verging het onze schilderes Van Halme, en zo ontstonden van haar hand verschillende doeken die het gelaat bewaren van verdwenen hoekjes uit de omgeving van Oostende .

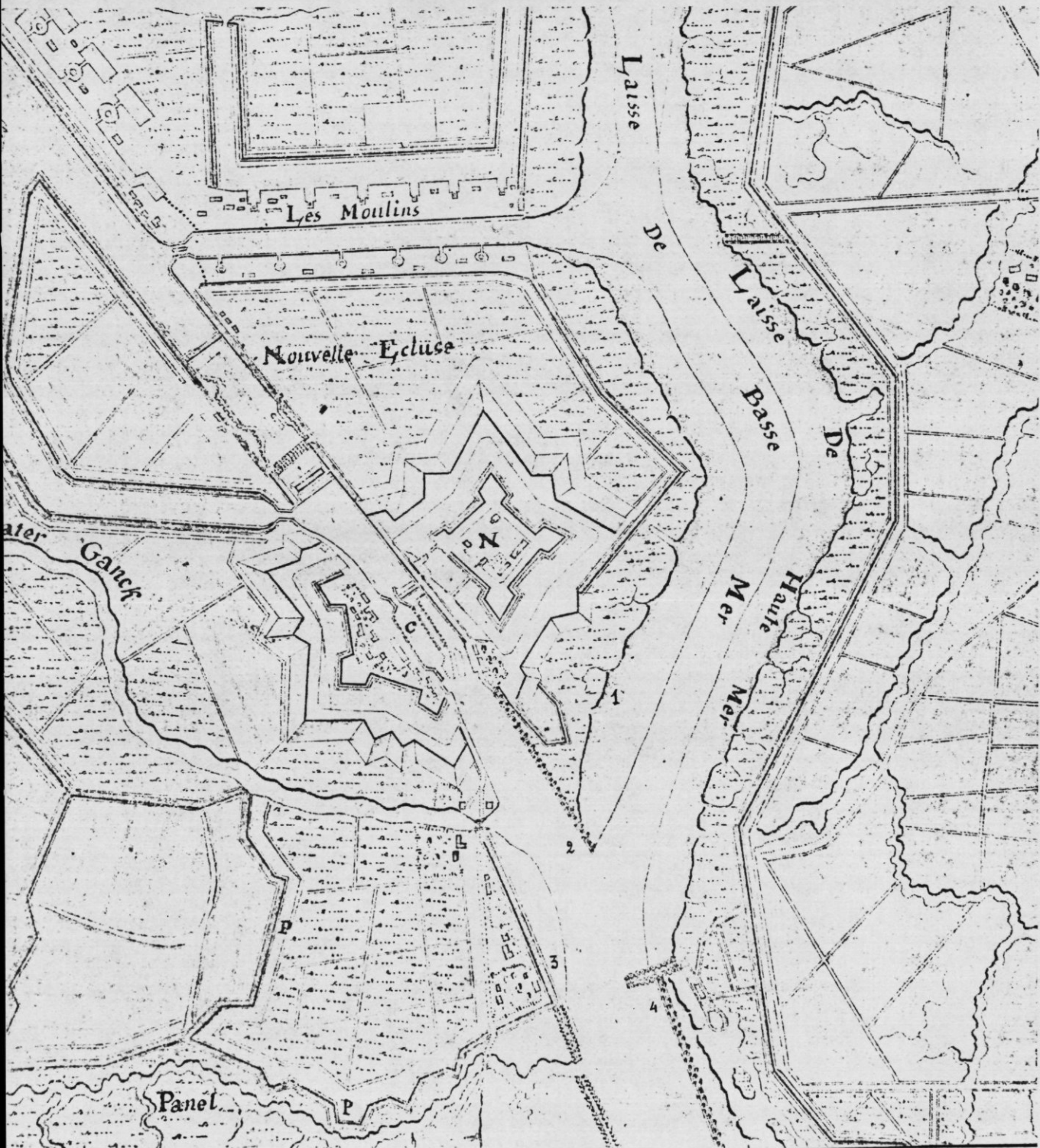
Meisjes uit de " betere stand " trachtten in die tijd hun dagen - anders vol verveling- door te brengen met het maken van borduurwerkjes, pianospelen en het schilderen van akwareltjes die meestal bloemen en stilleven voorstelden . De schilderwerken die ze voortbrachten waren dan ook meestal amateurisch. Men kon verwachten dat Marie Van Halme, tijdens die piknikverpozingen , kleine doekjes op haar schildersezels zou plaatsen . Het omgekeerde is waar, en het heeft me getroffen dat ze feitelijk " mannelijk " schildert. Ze gebruikt doeken van groot formaat, schildert nauwgezet wat ze ziet - gelukkig maar - en soms is het resultaat, om mijn indruk weer te geven , decorachtig . Men moet haar werken van op afstand bekijken, daar waar bij andere vrouwelijke schilders meer aandacht wordt geschonken aan het fijne detail binnen een kleine oppervlakte .

Met de mogelijkheden waarover wij beschikken geven wij hierbij een afbeelding van het schilderij, en terzelfdertijd komt ook het plan van de Mosselhoek op de proppen, zoals we die gekregen hebben bij de stadsdiensten .

De schilderes heeft zich een plaatsje gezocht op de dijk, langs de Kreek (op het plan aangeduid met een sterretje). Het water bevindt zich dus links, de kasseiweg rechts . In de verte bemerken wij de " Peperbusse ". (Tussen haakjes: Deze naam is niet typisch Oostends, wat men er ook over moge denken. Ook in Nederland bestaan torens die met deze bijnaam aangeduid worden .)

De bebouwing van de Mosselhoek heeft iets slordigs. De woningen staan ordeloos dooreen . De huisgedeelten die op het schilderij te zien zijn heb ik op het plan met vette lijnen aangeduid.

Een stukje Mosselhoek zullen we terugvinden in het volgende deel dat handelt over de gravure van Masquelier .



- N : Fort St-Philippe
- 1 : Vissers aan het werk
- 2 : Kraeyenest
- 3 : Mosselhoek
- 4 : Zoutkaeye

" PREMIERE VUE D'OSTENDE "

Schilder Olivier Le May (Valenciennes 1734-1797) heeft een tweetal " Zichten op de stad Oostende " geschilderd . Van deze werden gravures gestoken door Louis Joseph Masquelier . Deze gravures werden voorzien van de titel " Première vue d'Ostende ... (1782) en " Seconde vue d'Ostende... " (1787)

Het " Tweede zicht " is meer populair omwille van de vele schepen die met bolle zeilen voor de haven dansen op een dramatische, overdreven woelige zee . Oostende, op de achtergrond, is slechts bijzaak en het geheel hoeft weinig uitleg .

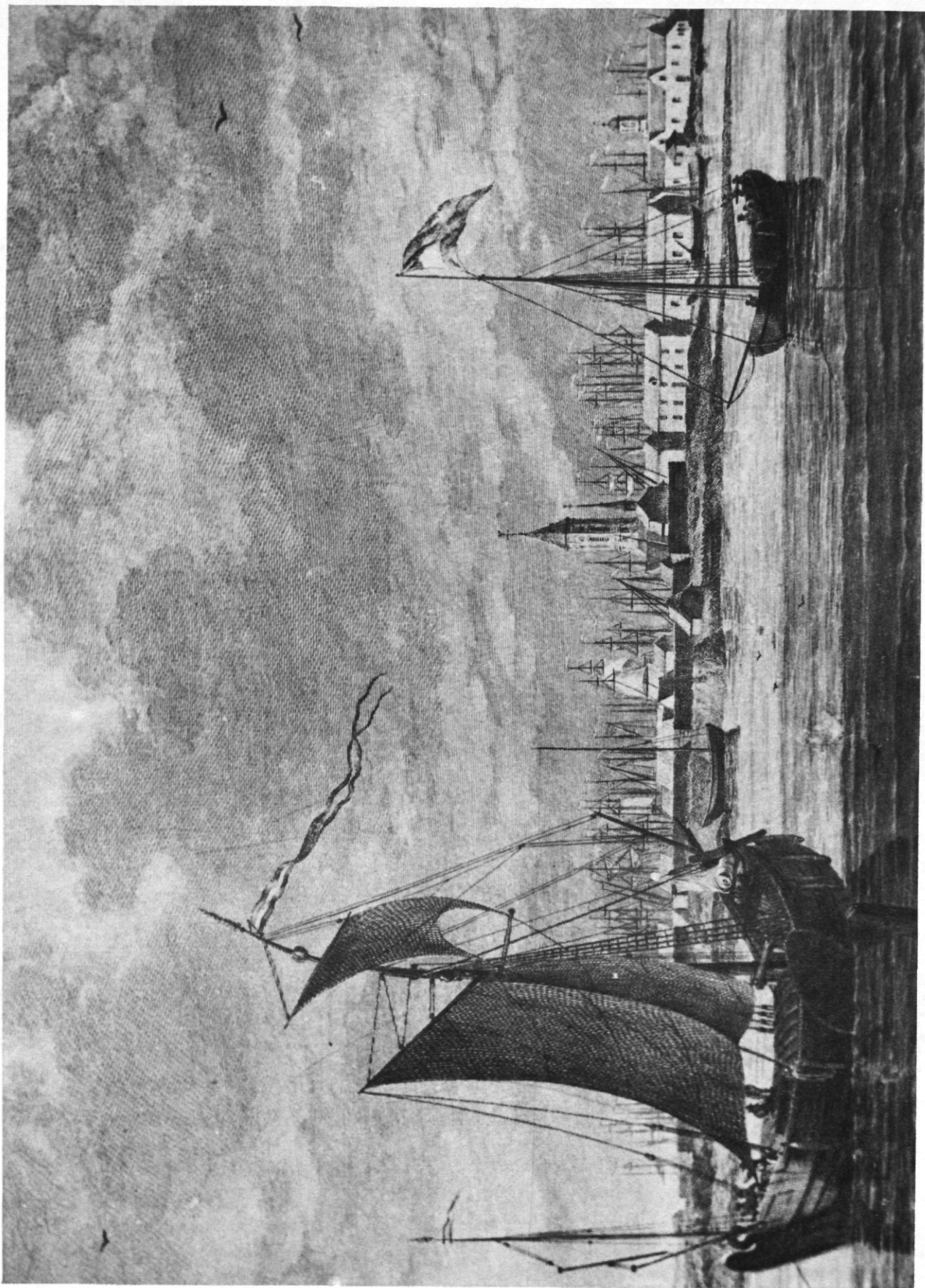
Anders gesteld is het met het " Eerste zicht " , genomen aan de monding van de Gauweloze-kreek, bij het fort van Slijkens. Sedert jaren bekijk ik regelmatig deze fijne gravure die opgepropt is met belangrijke details die aan de gehaaste kijker ontsnappen, en reeds vaak becroop mij de lust een ontleding te geven van dit iconografisch kunstwerk . Dit kan men best doen wanneer men de meest interessante fragmenten afzonderlijk kan bekijken .

Ik geef dus vier illustraties en één plan. Dit plan kan geen moeilijkheden opleveren want het wordt verduidelijkt door de andere plannen die hier werden bijgevoegd. De volledige gravure dient slechts om de drie andere stukken op hun juiste plaats te kunnen situeren .

STUK MET HET STADSGEDEELTE

Op de voorgrond een zeilbootje die, zo gezien , vanuit de Gauweloze-kreek komt gevaren . Ik denk dat het een kof-schip is, maar het kan ook een smak-schip zijn want het verschil tussen beiden was niet zo groot . Wie mij hier wil terechtwijzen is steeds welkom . De rijkversierde masttop was in de 18-e eeuw zeer in de mode . De Fransen noemden dit een " pomme de mât " , maar ik meen dat ze in dit geval dachten aan een " pomme de pin " ofte open sparappel, waarmee ze wel degelijk gelijkenis vertoont. Later werden op de masten eenvoudige ronde ballen geplaatst, eigenlijk ook " appels " , maar die in de Nederlanden " mastkloot " worden genoemd .

Langs de oever bemerken wij een klein kotje. Dit was het wachthuisje voor mensen die wensten de " Kleine Overzet " te nemen naar de Mosselhoek . Dit wachthuisje staat hier op het huidige Hazegras. Tot een heel eind in het water ligt een dijkje die het op- en afstappen van de overzet moest vergemakkelijken . Praktisch alle gebouwen die men ziet, de kerktoren en de stadhuistoren uit-



gezonderd, liggen eveneens op het Hazegras. Het zijn hoofdzakelijk pakhuizen, en gebouwen die behoren tot de eerste oesterputten van de stad. Eertijds stond daar ook een herberg, genaamd " Sint-Catharintje ", maar deze kan ik hier niet uitpikken. Let zonder fout op de fijn gegraveerde kerktoren die er gelukkig nu nog staat. Wat het kleine, scherpe torentje ernaast betreft, laat u niet misleiden door gezichtsbedrog. Dit torentje stond midden op het kerkgebouw.

Boven het wachthuisje bemerken we de kraan die geplaatst was langs de zuidzijde van het eerste dok. Schepen liggen er genoeg in de haven. Zouden er werkelijk zoveel zijn geweest?

SCHEEPSVOLK

Al het volk dat men vooraan ziet op de volledige gravure is aan het werk - of zit eenvoudig te zitten - aan de voet van de resten van het fort Sint-Philippe. Enkele jaren nadien zouden ook deze resten opgeruimd worden. Een paar mannen kalfaten de romp van een kleine boot met dezelfde kalfaathamers die nog in onze tijd gebruikt worden.

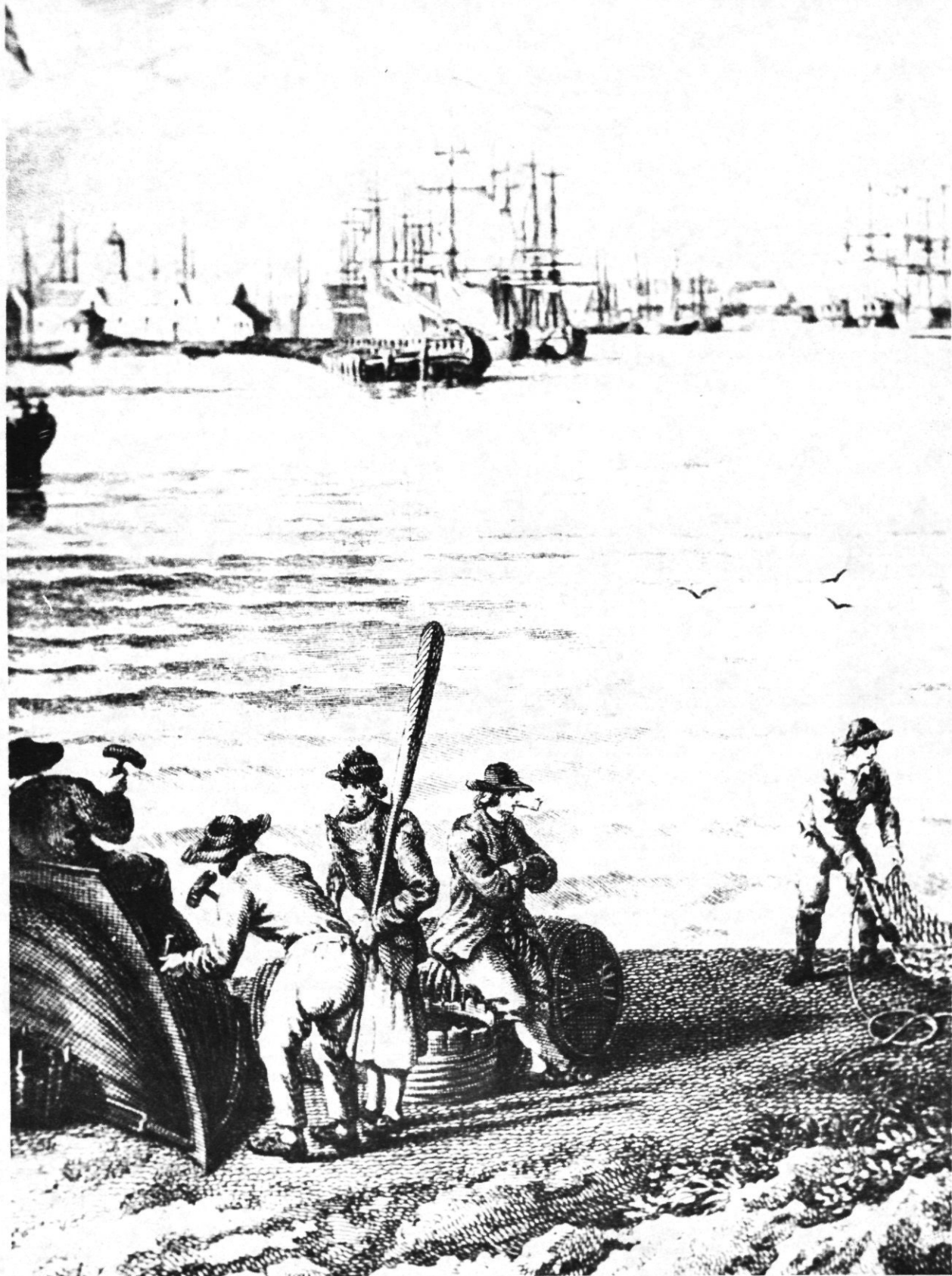
Uw bijzondere aandacht wil ik trekken op de man die rechtop staat met een roeispaan in de handen. Deze is de enige die de typische klederdracht heeft van de zeelieden uit die tijd: een wijde broek die reikt tot halverwege de kuit en een muts gemaakt uit zeehondenvel. Deze wijde broeken werden nog lang nadien gedragen door de vissers van Heist. Wijde broeken werden steeds gegeerd door vissers, ook in Holland, waar ze nu nog gedragen worden. Wanneer kwaadsprekers echter beweren dat de vissers van Urk nu nog wijde broeken dragen om hun vlooien vrij te laten heen en weer springen, dan moet men dit beslist als laster verwerpen, ook al houden ze staande dat Urk en Marken verrekt zijn van de vlooien. Dit zal wel tot het verleden behoren.

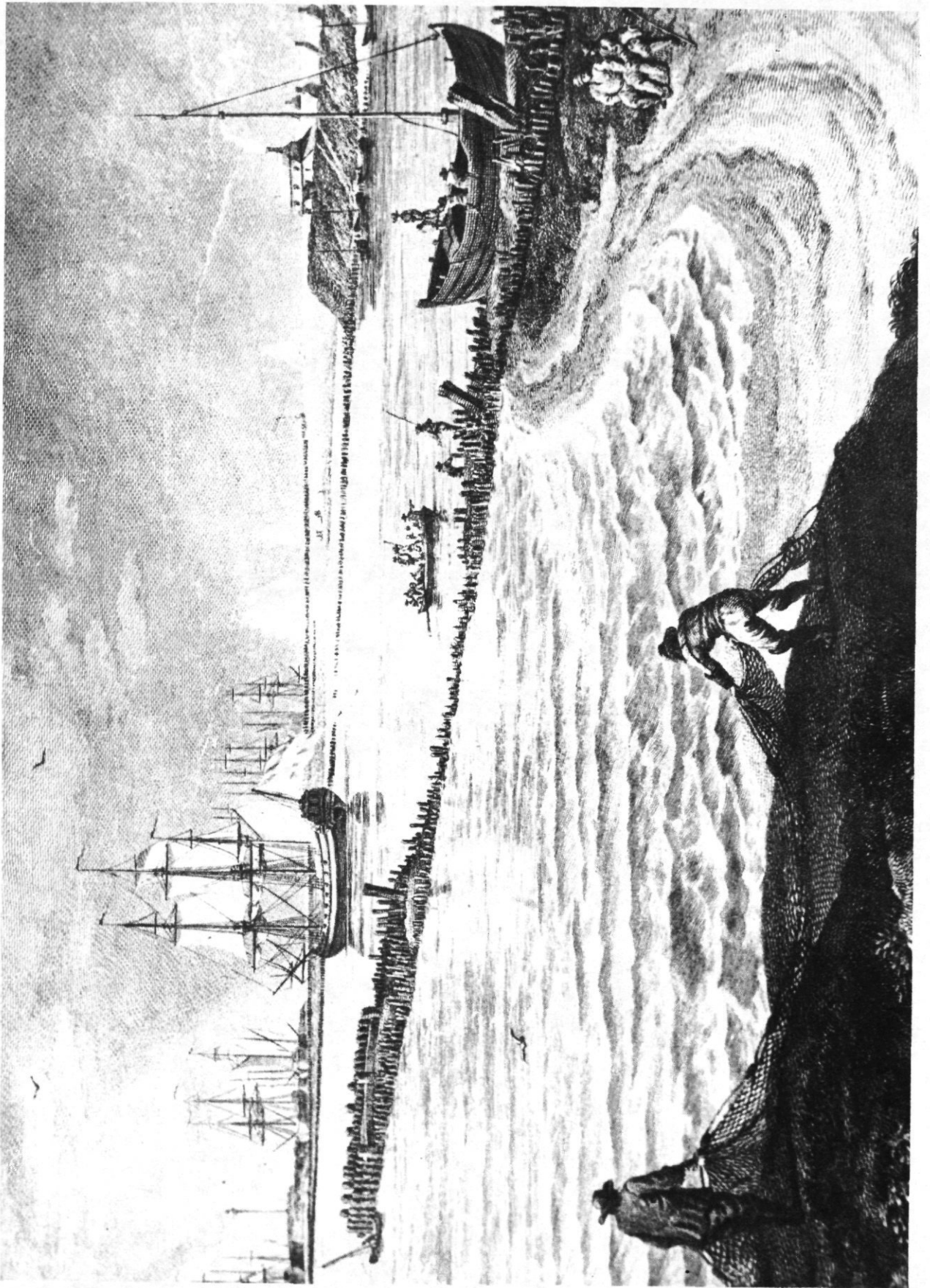
Zo'n muts heeft mijn grootoom Ko nog gedragen, ge weet wel, die strandvisser die op alle oude prentkaarten afgebeeld staat.

Op de achtergrond liggen enkele grote schepen langs de " Zoutkaeye ", in feite een staketsel dat ook te zien is op het plan, onder nummer 4.

STUK MET DE MOSSELHOEK

Dit fragment wordt doorsneden door het " Craeyenest ", dat op de plannen afgebeeld wordt als een stevig staketsel, maar die zo te zien zijn beste dagen achter de rug heeft. Dit staketsel scheidde de ingang van de vaart naar Brugge van de monding van de Gauweloze-kreek. Een zeilschip is zopas door de sluizen van Slijkens gevaren en trekt zeewaarts.





Geheel tegen het eind van het " Craeyenest " vist een man vanuit zijn bootje met een kruisnet, juist zoals ze nu nog doen. Wat die visser zeker niet kan schelen is het feit dat zijn neergelaten net precies zal rusten op land dat eertijds toebehoorde aan Vincent Janssen , de Kerk van Bredene en de Poorterije van Brugge . Het zijn evenwel niet dezelfde stukken die we op de Mosselhoek hebben aangetroffen . Ook de lezer hoeft zich daarover niet druk te maken . Gedane zaken nemen geen keer .

Wat die sterkbemande roeiboot betekent weet ik niet. Ik zal maar beweren dat het de overzetboot is die eventjes uit de koers is geraakt . Eigenlijk moet hij aankomen bij de trappen langs de dijk van de Mosselhoek, die men duidelijk op de prent kan zien .

En zo zijn we dan beland bij de Mosselhoek, waarvan maar een klein stukje te zien is, maar toch voldoende. Het grote huis is een herberg, " Den Soeten Inval " , die vier jaar na het graveren van de prent - in 1776 dus - bewoond werd door François Verbrugghe . Wij weten dit omdat in dit jaar uitspraak is geweest in de betwisting omtrent de jurisdictie van de plaats waarop deze herberg stond . (Zie ons Jaarboek 1973). Aan wie moesten de accijnsen betaald worden ? Kortom, de landmeters hebben uitgemaakt dat deze grond steeds behoorde tot het sHeer-Wautermansambacht en de parochie Bredene, en geenszins lag binnen het grondgebied van de stad . Sindsdien heeft de Stad Oostende wraak genomen .

Wat is er nog te zien ? Geheel links , de vuurtoren op de zeedijk. Achter de bocht van de havengeul enkele zeilschepen die binnen en buitenvaren. Links van de Mosselhoek ligt de schorre van Lissemorre en men bemerkt enkele mensen die daarover trekken. Merkwaardig is ook de rij paaltjes die de oostkant van de geul afbakenen vanaf de Mosselhoek tot aan zee. De jurisdictie van de Stad Oostende strekte zich uit tot vlak achter deze paaltjes. Het land daarachter behoorde tot de parochie Bredene.

LITERATUUR

Raoul Eeckhout - Zoeklicht op Bredene

Daniël Farasyn - Belgische ... in reliëf - Oostende steden

Het fragment van de POPP- kaart werd mij bezorgd door onze konfrater HENRI DANGEZ .

Het plan met de Mosselhoek, het fort van Slijkens en de zaagmolens is afkomstig van Daniël Farasyn .

Gravure van Masquelier : eigen verzameling .

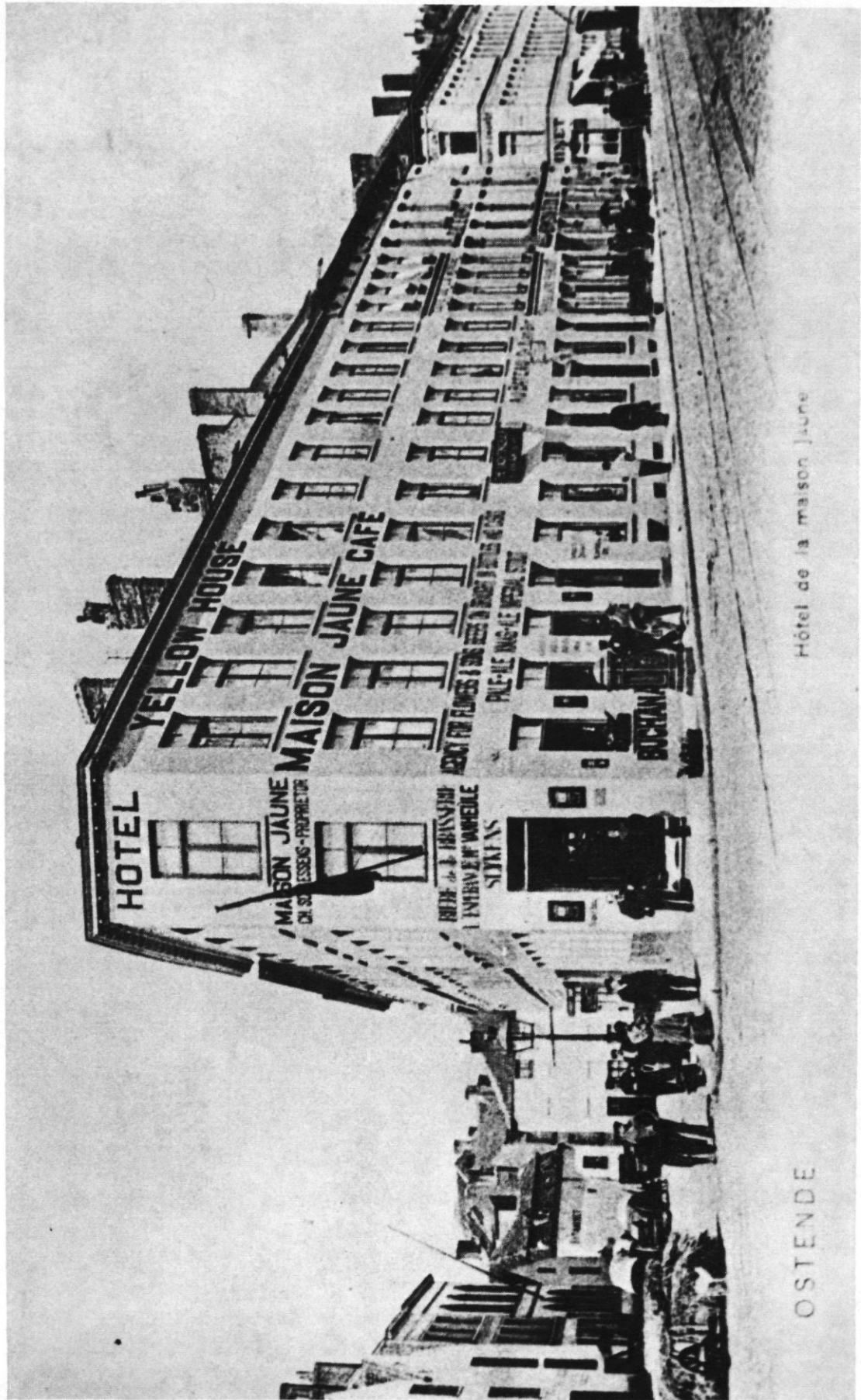
Schilderij M. Van Halme : verzameling André Van Caillie

Foto: Roger Corveleyn

.../...







OSTENDE

Hôtel de la maison Jaune

